

Handreiking: Scenario's voor doorstroom en examinering

Van: Een handreiking van het Kennispunt Onderwijs & Examinering

Datum: maart 2018, versie 1.1

Contact: onderwijsenexaminering.nl / info@kennispuntmbo.nl

De komst van de herziene kwalificatiestructuur plaatst scholen voor nieuwe vraagstukken rondom de opbouw van onderwijs, examinering en vrijstellingen voor studenten die doorstromen naar een andere mbo-opleiding. In deze handreiking worden hierover enkele vraagstukken en praktische oplossingsrichtingen in beeld gebracht.

Waarvoor is de handreiking bruikbaar?

Dit document focust op beroepsgerichte examinering. Vraagstukken over generieke taal- en rekeneisen vallen hier buiten.

De inhoud van deze handreiking bevindt zich op het snijvlak van onderwijs- en examenontwikkeling. De drie thema's die in de handreiking aan bod komen, laten zien dat keuzes rondom het opleidingsportfolio, het keuzedelen-aanbod en de curricula gevolgen hebben voor de wijze van examineren, vrijstellingenbeleid én doorstroom.

Hoe is deze handreiking te gebruiken?

Juist de wisselwerking tussen onderwijs en examinering is kenmerkend voor de vraagstukken rondom doorstroom naar andere mbo-opleidingen. Daarom is dit document zowel interessant voor ontwikkelaars van examens, examenleveranciers en examencommissies, maar ook voor managers, docenten en stafmedewerkers die een rol hebben in de ontwikkeling en uitvoering van onderwijs en examens.

Drie thema's rondom examinering en doorstroom in de herziene kwalificatiestructuur staan in de handreiking beschreven:

1. doorstroom bij aanvullende profieleisen in het basisdeel;
2. anders opbouwen van traditionele stapelopleidingen;
3. keuzedelen benutten bij doorstroom.

Thema 1: Doorstroom bij aanvullende profieleisen in het basisdeel

In de herziene kwalificatiedossiers wordt op een andere manier de samenhang tussen de verschillende kwalificaties weergegeven dan in de dossiers in het vorige format. Kwalificaties die op basis van verwantschap zijn geclusterd tot één kwalificatiedossier, hebben een gemeenschappelijk basisdeel. De profielen zijn ieder voor zich beschreven en kennen profiel-gebonden kerntaken en werkprocessen. Soms komt het voor dat vanuit een profiel een aanvullende eis staat beschreven in het basisdeel. Aanvullende eisen in het basisdeel worden soms ingegeven door niveauverschil van de kwalificaties, maar komen ook voor bij kwalificaties van hetzelfde niveau. Hoewel de kerntaken en werkprocessen in het basisdeel op het eerste gezicht gelijk lijken, kan het basisdeel echt anders zijn voor ieder profiel. Het vraagt dan ook nauwkeurig inzicht in het kwalificatiedossier om onderwijs en examinering af te stemmen en vlotte doorstroommogelijkheden te realiseren.

Bekijk als voorbeeld het herziene kwalificatiedossier ‘Pedagogisch werk’. Dit dossier heeft een basisdeel voor drie kwalificaties:

- Pedagogisch medewerker kinderopvang (niveau 3)
- Gespecialiseerd pedagogisch medewerker kinderopvang (niveau 4)
- Onderwijsassistent (niveau 4)

Het basisdeel kent voor alle kwalificaties aanvullende profieleisen in het basisdeel.

De term “basisdeel” doet vermoeden dat de kerntaken en werkprocessen voor alle kwalificaties in dit dossieronderdeel exact gelijk zijn:

B1-K1 Begeleiden van kinderen bij hun ontwikkeling	B1-K1-W1 Inventariseert behoeften en wensen van het kind B1-K1-W2 Bereidt de uitvoering van activiteiten voor B1-K1-W3 Richt ruimten in ter voorbereiding op activiteiten B1-K1-W4 Stemt de werkzaamheden af met betrokkenen B1-K1-W5 Stimuleert de ontwikkeling door het aanbieden van activiteiten B1-K1-W6 Ondersteunt bij verzorgende taken B1-K1-W7 Zorgt voor een veilig pedagogisch klimaat B1-K1-W8 Evalueert de werkzaamheden
B1-K2 Werken aan kwaliteit en deskundigheid	B1-K2-W1 Werkt aan de eigen deskundigheid B1-K2-W2 Werkt aan het bewaken en bevorderen van kwaliteitszorg

Verderop in het dossier wordt duidelijk dat het basisdeel ook een profiel-specifieke invulling kent voor alle kwalificaties in dit dossier. Een fragment:

B1-K2 Werken aan kwaliteit en deskundigheid		
Complexiteit		
De pedagogisch werker verricht werkzaamheden ten behoeve van de kwaliteit van de dienstverlening en haar eigen deskundigheid. Ze past daarbij algemene beroepsvaardigheden toe als communicatievaardigheden, rapportage-vaardigheden, evaluatie- en reflectievaardigheden. Bij het uitvoeren van de organisatiegebonden taken werkt zij aan de hand van standaardprocessen en procedures.		
Voor Pedagogisch medewerker kinderopvang geldt aanvullend: De pedagogisch medewerker kinderopvang maakt gebruik van algemene kennis van het werkveld, de organisatie en kwaliteitszorg.	Voor Gespecialiseerd pedagogisch medewerker geldt aanvullend: De gespecialiseerd pedagogisch medewerker maakt gebruik van brede en specialistische kennis van het werkveld, de organisatie en kwaliteitszorg.	Voor Onderwijsassistent geldt aanvullend: De onderwijsassistent maakt gebruik van brede en specialistische kennis van het werkveld, de organisatie en kwaliteitszorg.
Verantwoordelijkheid en zelfstandigheid		
De pedagogisch werker voert haar taken zelfstandig uit en draagt daarvoor zelf verantwoordelijkheid. Daarnaast werkt ze samen met collega's in een team. Ze is verantwoordelijk voor haar aandeel in de samenwerking. Eindverantwoordelijkheid ligt bij haar (functioneel) leidinggevende.		
Voor Pedagogisch medewerker kinderopvang geldt aanvullend: N.v.t.	Voor Gespecialiseerd pedagogisch medewerker geldt aanvullend: De gespecialiseerd pedagogisch medewerker werkt ook samen met collega's buiten het team, bijvoorbeeld een kwaliteitscoördinator. [...]	Voor Onderwijsassistent geldt aanvullend: N.v.t.
Vakkennis en vaardigheden		
De beginnend beroepsbeoefenaar: – heeft kennis van kwaliteitszorg(systemen) – kan feedbackvaardigheden toepassen in relatie tot haar werkzaamheden – kan gesprekstechnieken toepassen in relatie tot haar werkzaamheden – kan reflecteren op haar eigen handelen in relatie tot haar werkzaamheden – kan vergadertechnieken toepassen in relatie tot haar werkzaamheden		
Voor Pedagogisch medewerker kinderopvang geldt aanvullend: – heeft algemene kennis van het werkveld kinderopvang – heeft basiskennis van systemen voor kwaliteitszorg [...]	Voor Gespecialiseerd pedagogisch medewerker geldt aanvullend: – heeft brede en specialistische kennis van de toepassing van kwaliteitszorgsystemen – heeft brede en specialistische kennis van het werkveld in relatie tot haar werkzaamheden [...]	Voor Onderwijsassistent geldt aanvullend: - heeft brede en specialistische kennis van de toepassing van kwaliteitszorgsystemen - heeft brede en specialistische kennis van het werkveld onderwijs [...]

Wat betekent dit voor examinering en doorstroom?

Aanvullende profieles in het basisdeel, hebben ook een plaats in de examinering. Maar, als de student doorstroomt van bijvoorbeeld niveau 3 naar niveau 4, dan moet hij/zij de aanvullende profieles in het basisdeel nog wél voldoende aantonen, ook al is het basisdeel op niveau 3 geëxamineerd en met succes afgerond. Dit geldt zowel bij doorstroom naar een hoger niveau als bij een overstap naar een kwalificatie van hetzelfde niveau.

In het dossier Pedagogisch Werk zijn een niveau 3-kwalificatie en twee niveau 4-kwalificaties opgenomen. Wanneer een student een overstap wil maken van Pedagogisch medewerker (niveau 3) naar Gespecialiseerd pedagogisch medewerker (niveau 4) dan moet een student voldoen aan de aanvullende profieles in het basisdeel van het nieuw gekozen profiel, ook als het basisdeel al geëxamineerd is. Hetzelfde geldt wanneer een student een overstap wil maken van Gespecialiseerd pedagogisch medewerker (niveau 4) naar Onderwijsassistent (niveau 4). De student moet voldoen aan de aanvullende profieles in het basisdeel.

Wat zijn mogelijke oplossingen?

Belangrijk is om als opleiding, in samenspraak met het werkveld, de visie op examinering te bepalen. Welke verschillen en overeenkomsten zijn er tussen de beroepsbeoefenaren op niveau 2, 3 en 4? Zijn de basis en de aanvullende profieles los van elkaar te zien en los van elkaar te examineren? Of is het voor het beroep van belang om dat als geheel te beschouwen en altijd als geheel te examineren? Wat zijn eigenlijk de profieles in het basisdeel die het kwalificatiedossier voorschrijft? Gaat het om aanvullende beroepshandelingen, een hogere complexiteit of verantwoordelijkheid en/of aanvullende kennis en vaardigheden?

De visie van de onderwijsinstelling en de inhoud van het kwalificatiedossier zijn uitgangspunt voor het verder ontwikkelen van het examenplan en exameninstrumentarium en kunnen (mede)bepalend zijn voor de examinering en vrijstellingenbeleid bij doorstroom. Hieronder volgen drie scenario's:

Scenario 1: Vrijstellingen verlenen voor het gehele basisdeel

Niet voor alle kwalificaties zijn aanvullende profieles beschreven in het basisdeel. Indien een kwalificatie geen aanvullende profieles in het basisdeel heeft, kan de examencommissie bij doorstroom op verzoek een vrijstelling verlenen voor de examinering van het basisdeel.

Scenario 2: Aanvullende profieles los examineren als de kwalificaties dat toestaan

Wanneer de aanvullende profieles minimaal zijn, of wanneer de aanvullende profieles logisch te isoleren zijn van het basisdeel, kan overwogen worden om de aanvullende profieles los te examineren. Denk hier bijvoorbeeld aan theoretische aanvullende eisen, die soms goed in een apart schriftelijk examen kunnen worden beoordeeld. Dit scenario is vooral handig wanneer bijvoorbeeld een student na volledige afronding van niveau 3 door wil stromen richting niveau 4. De student hoeft dan alleen nog het aanvullende examen af te leggen om het basisdeel af te ronden op het hogere niveau. Ook bij een overstap naar een kwalificatie van gelijk niveau kan dit mogelijk zijn. Deze oplossing is sterk afhankelijk van de beschreven aanvullende profieles in het basisdeel en hangt daarnaast af van de visie op examinering en het beroep.

Scenario 3: Basisdeel en aanvullende profieles gelijktijdig examineren

Soms is het onwenselijk of onmogelijk om de aanvullende profieles te isoleren van een kerntaak of werkproces uit het basisdeel. In dat geval kan ervoor gekozen worden om het basisdeel, inclusief de extra aanvullende profieles, in zijn geheel te examineren. De student die doorstroomt naar een hoger niveau of naar een ander profiel legt dan opnieuw een examen af voor het gehele basisdeel mét aanvullende profieles.

Tip: Het basisdeel, de bijbehorende aanvullende profieisen en het volledige profieldeel kunnen ook in één examen beoordeeld worden. Het is niet verplicht om de examinering van basisdeel en profieldeel te splitsen.

Thema 2: Anders opbouwen van traditionele stapelopleidingen

In een aantal sectoren 'stapelden' scholen hun opleidingen. Vanuit de traditie van het beroep en de traditionele opbouw van de opleidingen doorliep de student altijd éérst de niveau 2-opleiding, dan de niveau 3-opleiding en eventueel daarna de niveau 4-opleiding, ongeacht het behaalde diploma in het voortgezet onderwijs. Hier lagen onderwijskundige redenen, financiële motieven of afspraken in branches ten grondslag. In het stapelmodel kregen studenten allemaal dezelfde (technische) basis mee voor het beroep op niveau 2, waarna in niveau 3 en 4 verdieping of verbreding plaatsvond. Bedrijven wisten precies wat ze konden verwachten van een stagiair of medewerker in een bbl-constructie, omdat iedere student hetzelfde startpunt had.

In de herziene kwalificatiestructuur en de maatregelen rondom Focus op vakmanschap wordt stapelen ontmoedigd. Het beleid is erop gericht leerroutes zo efficiënt en aantrekkelijk mogelijk voor de student in te richten. Studenten worden op het mbo-niveau ingeschreven dat aansluit bij de vooropleiding.

Voor bepaalde opleidingen en sectoren is het lastig om een weg te vinden in deze nieuwe maatregel. In sommige sectoren zijn er bijvoorbeeld afspraken gemaakt in de landelijke cao's over loonschalen voor bbl-ers op niveau 2, 3 of 4. Bedrijven zijn vanuit het stapelmodel gewend dat stagiairs of medewerkers in een bbl-constructie altijd starten op niveau 2. En ook is er bij bedrijven soms verwarring over wat van een niveau 4-student verwacht mag worden in de nieuwe systematiek.

Wat betekent dit voor de examinering en doorstroom?

De examinering en diplomering van meerdere niveaus na elkaar, past niet meer bij de opbouw van de herziene kwalificatiestructuur en bekostigingsstructuur. Dit betekent dat opleidingen een nieuw curriculum en een examenmodel moeten ontwikkelen voor elke opleiding (niveau 2, 3 en 4) en dat anders nagedacht wordt over doorstroomopties, versnellingsmogelijkheden, etc. Voor studenten blijft de mogelijkheid bestaan om zo efficiënt mogelijk het hoogst haalbare diploma te bereiken binnen het mbo.

Wat zijn mogelijke oplossingen?

Welke oplossingsrichting ook gekozen wordt, de keuze raakt alle betrokkenen. Twee belangrijke aandachtspunten zijn:

1. Gedeelde visie

De thematiek gaat zowel over het bouwen van opleiding en examinering als over bekostiging. Samenwerking tussen verschillende betrokkenen vanuit onderwijs en bedrijfsleven helpt bij het zoeken naar oplossingen voor de problematieken rondom stapelen. Een gedeelde visie ten aanzien van onderwijs en examinering is daarbij het vertrekpunt, want keuzes over onderwijs en examinering hebben logischerwijs ook consequenties voor bedrijven. Daarom zijn bij voorkeur managers, onderwijsteams, examenfunctionarissen én bedrijven betrokken bij het aanpakken van de geschetste vraagstukken.

2. Goede informatievoorziening

Voor scholen/opleidingen ligt er een taak om het bedrijfsleven actief te informeren over de herziene kwalificatiestructuur. Belangrijk is dat scholen bpv-bedrijven volledig en correct informeren over de opleidingsniveaus, opleidingsinhoud en wat dat betekent voor de kennis/vaardigheid die een student in een bepaalde fase van zijn opleiding meebrengt. Een niveau 3-eerstejaars brengt in een mogelijk nieuw opleidingsmodel een andere ervaring mee dan een niveau 3-derdejaars of een niveau 3-student die eerst een niveau 2 opleiding heeft afgerond. Het is de taak van de school om het bedrijfsleven hierover goed te informeren, maar zeker ook om de individuele student goed te plaatsen en het stagebedrijf voor te bereiden op de komst van nieuwe studenten.

Scenario 1: Werken met een niveau-overstijgend basisjaar en gedifferentieerd lesgeven

De opbouw van het onderwijs, toetsing en examinering van voormalige 'stapelopleidingen' wordt aangepast, omdat de school de student inschrijft op het hoogst mogelijke niveau. Het basisdeel van veel traditionele stapelopleidingen vormt veelal de beroepstechnische basis op niveau 2, die ook geldt voor studenten op niveau 3 en 4. Door het basisdeel slim te benutten in de opbouw van het onderwijsprogramma, kan er zónder te stapelen toch gewerkt worden aan een gelijke beroepstechnische basis voor iedere student. Hierbij geldt wel dat het basisdeel mogelijk aanvullende profieleisen beschrijft waar de opleiding rekening mee zal moeten houden (Zie hiervoor de uitwerkingen van thema 1 in deze handreiking).

Het formeren van combiklassen van bijvoorbeeld niveau 2/3 en niveau 3/4 of zelfs niveau 2/3/4 met een gezamenlijk basisjaar kan tegemoet komen aan de wens om iedereen dezelfde start te geven voor het aanleren van de basisvaardigheden voor het beroep. Studenten kunnen dan worden ingeschreven op het voor hen passende niveau afgaand op hun vooropleiding, maar ze volgen in een combiklas allen hetzelfde basisjaar. Na de gemeenschappelijke basis kan dan gedifferentieerd(er) onderwijs en examinering worden aangeboden en kan iedere student op een passend tempo zijn of haar hoogst haalbare eindniveau nastreven. Dit betekent dat gedifferentieerd lesgeven de belangrijkste oplossing is.

In een gemeenschappelijk basisjaar is het overigens mogelijk om studenten in te schrijven op dossiercrebo en studenten pas later, gedurende de opleiding over te schrijven naar het crebonummer van de kwalificatie. Dit geeft de opleiding en studenten nog enige tijd en ruimte om het hoogst haalbare niveau van studenten te definiëren. Echter dit heeft wel invloed op de bekostigingsfactor. **Tip:** Houd rekening met de planning van (gekoppelde en niet-gekoppelde) keuzedelen.

Scenario 2: Stapelen zoals 'vroeger' doorzetten en accepteren dat studenten langer op school blijven

Bij deze keuze gaat de opleiding/school voorbij aan het beleid om studenten op een zo hoog mogelijk niveau te laten instappen. Het aanhouden van het oude stapelsysteem kan blijven, mits de school accepteert dat de financiering eindigt voordat de student zijn/haar eindniveau heeft bereikt. (Leestip: ['Bekostiging infoblad'](#))

Thema 3: Keuzedelen benutten bij doorstroom

Het aanbod van keuzedelen kan door een school ingezet worden om het voor studenten mogelijk te maken een opleiding versnel te volgen bij doorstroom. Een eerder behaald keuzedeel zou een vrijstelling voor een deel van de volgende kwalificatie kunnen opleveren of een deel van de keuzedeelverplichting van de volgende opleiding kunnen invullen. Bij een verzoek om vrijstellingen kijkt de examencommissie naar:

- de inhoudelijke overeenkomsten en verschillen tussen de eerste opleiding en de gewenste volgende opleiding;
- de inhoud van de afgeronde keuzedelen in de vooropleiding en de inhoud van de gewenste volgende opleiding en de daarbij behorende keuzedelen;

Daarnaast kijkt de examencommissie naar de omvang van de keuzedeelverplichting waar de student aan heeft voldaan in de (afgeronde) vooropleiding en de omvang van de keuzedeelverplichting bij de volgende opleiding die de student wenst te volgen.

In de twee voorbeelden hieronder worden casussen beschreven waar vrijstelling verlenen mogelijk is.

Voorbeeld 1: wél vrijstelling voor deel van de kwalificatie, maar niet voor keuzedeel/keuzedelen

Bij de opleiding Dienstverlening (niveau 2) volgt een student twee doorstroomgerichte keuzedelen, omdat zij graag wil doorstromen naar de opleiding Sport & Bewegen op niveau 3. Zij besluit de keuzedelen Doorstroom naar Sport & Bewegen niveau 3 en Lifeguard te volgen en sluit deze af met een voldoende beoordeling.. Na afronding van de opleiding op niveau 2, inclusief de keuzedeelverplichting, dient zij een vrijstellingsverzoek in voor examens op niveau 3. De examencommissie beoordeelt dat beide keuzedelen inhoudelijk overlappen met de inhoud van de niveau 3 opleiding. Daarom krijgt zij een vrijstelling voor een deel van de kwalificatie op niveau 3. De student krijgt voor onderdelen van de opleiding een vrijstelling, waardoor de opleiding versneld kan worden doorlopen. De student moet nog wel voldoen aan de volledige keuzedeelverplichting bij de opleiding op niveau 3.

Voorbeeld 2: wél vrijstelling voor keuzedeel/keuzedelen, maar niet voor deel van kwalificatie

Bij de 3-jarige opleiding Haarverzorging op niveau 3 volgt een student de drie keuzedelen Visagie, Barbier en Duits in de beroepscontext A2. Deze keuzedelen zijn ook gekoppeld voor de 3-jarige opleiding haarverzorging op niveau 4. Na afronding van de opleiding op niveau 3, inclusief het behalen van de keuzedelen, dient de student een vrijstellingsverzoek in voor keuzedelen op niveau 4. De examencommissie beoordeelt dat de behaalde keuzedelen niet overlappen met de kwalificatie op niveau 4 en dat haar afgeronde (als voldoende beoordeelde) keuzedelen op niveau 3 meegenomen mogen worden naar de niveau 4 opleiding. De vrijstelling voor deze keuzedelen, waarmee aan de keuzedeelverplichting van de niveau 4 opleiding wordt voldaan, levert haar een snelle doorstroom op.

(Let op: Bij een 4-jarige niveau 4-opleiding zou de student aanvullend moeten voldoen aan een keuzedeelverplichting van 240 klokuren.)

Wat betekent dit voor de examinering en doorstroom?

De examencommissie beslist over vrijstellingen van examinering, ook bij keuzedelen. Een student die snel wil doorstromen naar een opleiding op een hoger niveau, kan een verzoek tot vrijstellingen indienen bij de examencommissie. De examencommissie bekijkt dat verzoek, waarna er voor de student bepaald wordt welke examens de student dient te volgen op het hogere niveau én welke keuzedeelverplichting (nog) van toepassing is.

Er zijn verschillende uitkomsten voor vrijstellingsverzoeken mogelijk:

Situatie student met vrijstellingsvraag examinering	Mogelijke uitkomst na aanvraag vrijstellingen examinering
De student heeft in de vooropleiding examens afgerond die inhoudelijk overlappen met de kwalificatie van de vervolgopleiding.	De student kan vrijstelling krijgen voor (een deel van) het basisdeel of het profieldeel van de vervolgopleiding
De student heeft in de vooropleiding examens binnen een kwalificatie behaald die inhoudelijk overlappen met gekoppelde keuzedelen van de vervolgopleiding.	De student kan vrijstelling krijgen voor één of meer keuzedelen.
De student heeft in de vooropleiding examens gedaan voor keuzedelen, die ook ingezet kunnen worden voor de keuzedeelverplichting van de vervolgopleiding (gekoppelde keuzedelen of niet-gekoppelde keuzedelen waar een student een verzoek voor kan doen om ze te volgen voor de keuzedeelverplichting).	De student kan vrijstelling krijgen voor één of meer keuzedelen.
De student heeft in de vooropleiding keuzedelen gevolgd die inhoudelijk overlappen met de kwalificatie van de vervolgopleiding.	De student kan geen vrijstelling krijgen voor één of meer keuzedelen, maar kan wel vrijstelling krijgen voor (een deel van) het basisdeel of het profieldeel van de vervolgopleiding.

Wat zijn mogelijke oplossingen?

Om keuzedelen goed te benutten bij de doorstroom van studenten let dan op de volgende zaken:

- een doordacht aanbod van opleidingen en keuzedelen
- een goede organisatie van een vrijstellingenbeleid
- betrekken van de examencommissie bij het bepalen van het keuzedelen-aanbod.

Welke route een school ook kiest, informeer studenten proactief over de consequenties van het wel/niet volgen van bepaalde keuzedelen bij doorstroom. Wanneer studenten vooraf weten welke keuzedelen wel of niet kunnen leiden tot vrijstellingen of studievoordeel op een hoger niveau, kunnen zij komen tot keuzes die beter passen bij hun (beoogde) situatie. Hier ligt ook een kans om Loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB) te benutten: een gedegen oriëntatie op keuzedelen voorafgaand aan het kiezen van keuzedelen of een configuratie kan onderdeel zijn van het groeien in de loopbaancompetenties.

Scenario 1: Aanbod en planning van keuzedelen van opeenvolgende of verwante opleidingen goed afstemmen

In de publicatie "[Doorstromen met keuzedelen](#)" van Herziening MBO wordt hierover het volgende geschreven: "Het bewust samenstellen van het keuzedeelaanbod door de school, kan mede bepalend zijn voor de kans van studenten om goed voorbereid door te stromen en de vervolgopleiding vlot te doorlopen. Want met behaalde keuzedelen en vrijstellingen hiervoor kan de vervolgopleiding sneller worden afgerond." Een aanbod van keuzedelen dat gericht is op doorstroom, kan bijvoorbeeld bestaan uit:

- keuzedelen die aan meerdere kwalificaties gekoppeld zijn; bij voorkeur aan kwalificaties die elkaar logischerwijs opvolgen;
- keuzedelen Nederlandse taal, rekenen of Engels die bij een vervolgopleiding kunnen zorgen voor vrijstelling voor een generiek onderdeel van de kwalificatie;
- keuzedelen die onderdeel van zijn van de kwalificaties die elkaar logischerwijs opvolgen;
- doorstroomgerichte keuzedelen gericht op het hbo.

Scenario 2: De werkwijze rondom vrijstellingen goed organiseren

Voor examencommissies is het van belang om goed geïnformeerd te zijn over de inhoud van kwalificatiedossiers en de inhoud van keuzedelen. Maak daarbij duidelijk onderscheid tussen “verdieping op de kwalificatie” en “overlap tussen keuzedeel en kwalificatie”. Met die informatie kan een examencommissie weloverwogen besluiten maken over vrijstellingsmogelijkheden voor doorstromers, al dan niet in de vorm van vrijstelling voor één of meer keuzedelen of vrijstelling voor een deel van de kwalificatie waar de vervolgopleiding op is gebaseerd.

In geval dat doorstromers geen vrijstellingen verkrijgen voor keuzedelen, maar wél voor een deel van de kwalificatie op hoger niveau, programmeer het onderwijs dan zo flexibel mogelijk. Een niveau 4-cohort kan studenten hebben die direct zijn ingestroomd op niveau 4 en studenten die zijn doorgestroomd vanuit niveau 3. Groepen clusteren of juist gedifferentieerd lesgeven aan diverse groepen met verschillende onderwijsprogramma's op basis van vrijstellingen kan dan een gevolg zijn. (Leestips '[Doorstromen met keuzedelen](#)' en [FAQ's over vrijstellingen](#))

Keuzedelen bij doorstroom naar herziene opleiding

Studenten die een opleiding afronden in een opleiding op basis van het vorige format kwalificatiedossiers, kunnen doorstromen richting een herziene opleiding. De herziene kwalificaties bevatten allemaal de verplichting van één of meer keuzedelen. Omdat studenten in een 'oude' opleiding nog geen enkel keuzedeel hebben gevolgd/afgerond, geldt voor hen dat de keuzedelenverplichting in een 'nieuwe' vervolgopleiding als fors ervaren kan worden.

Wat betekent dit voor de examinering en doorstroom?

Met de keuzedeelverplichting in de herziene opleidingen is het voor studenten lastiger om de vervolgopleiding snel te doorlopen. Naast mogelijke verschillen in de opleiding op basis van de 'oude' kwalificatie en de herziene kwalificatie, geldt bijvoorbeeld in een vakopleiding op niveau 3 een keuzedeelverplichting met een studiebelasting van 720 klokuren.

Na een goede analyse van verschillen tussen de kwalificatie, vraagt dit meer opleidingstijd, examenvorbereiding en een goede examenplanning. De studieduur en examenlast van een vervolgopleiding kan daardoor ook tegenvallen voor doorstromende studenten.

Wat zijn mogelijke oplossingen?

Scenario 1: Studenten in een 'oude' opleiding keuzedelen laten volgen in de vrije ruimte

In de publicatie “Doorstromen met keuzedelen” van Herziening MBO wordt hierover het volgende geschreven: “Een school kan de student van een 'oude' opleiding al gericht voorbereiden op doorstroom naar een vervolgopleiding door de student tijdens zijn 'oude' opleiding in de vrije ruimte alvast een of meer keuzedelen te laten volgen. Na het behalen van een keuzedeel kan de student een verzoek tot vrijstelling van het betreffende keuzedeel indienen bij de examencommissie van de vervolgopleiding.”

Scenario 2: Studenten laten instromen in een bestaand cohort van een oude opleiding

In de publicatie “Doorstromen met keuzedelen” van Herziening MBO wordt hierover het volgende geschreven: “Omdat de nieuwe opleidingen nog in opbouw zijn (jaarlijks komt er een leerjaar bij tot de gehele opleiding compleet is) kan het ook voorkomen dat zij-instromers na het verlenen van vrijstellingen niet in het gewenste leerjaar van een nieuwe opleiding kunnen starten. Het staat scholen vrij hen in te

schrijven voor een 'oude' opleiding: in 2016-2017 kan dat nog in leerjaar 2 en hoger; in 2017-2018 in leerjaar 3 en hoger; in 2018-2019 in leerjaar 4 (van een middenkaderopleiding die langer dan 3 jaar mag duren). Deze nieuwe studenten schuiven dan aan bij een bestaand cohort. Ook hier geldt dat studenten de 'oude' opleiding mogen afmaken gedurende de normale studieduur van de opleiding, met een eventuele uitloop van twee jaar. Een student die in 2016-2017 bijvoorbeeld wordt ingeschreven voor een 'oude' opleiding en start in het tweede leerjaar van een vakopleiding kan die opleiding uiterlijk met een diploma afronden in het studiejaar 2019-2020."